СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ НА 2021-2031 РОКИ: ЕКОНОМІЧНИЙ АСПЕКТ

Пропозиції підгрупі № 11 «Фінансування вищої освіти» робочої групи з розроблення проекту Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2021-2031 роки

<https://doi.org/10.37472/2707-305X-2020-2-2-11-6>

ВІТРЕНКО Юрій Миколайович

кандидат економічних наук, доцент, провідний науковий співробітник відділу економіки вищої освіти Інституту вищої освіти Національної академії педагогічних наук України, член робочої групи МОН України з розроблення проекту Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2021-2031 роки, м. Київ, Україна

ВОРОНА Вікторія Олексіївна

кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник відділу економіки вищої освіти Інституту вищої освіти Національної академії педагогічних наук України, м. Київ, Україна

Анотація. У статті викладено основні пропозиції і рекомендації авторів до розроблення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2021-2031 роки з урахуванням вимог Указу Президента України «Про вдосконалення вищої освіти в Україні» № 210/2020, Конституції України, законів України («Про освіту» та «Про вищу освіту»), Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, Паризького Комюніке Міністрів, відповідальних за вищу освіту в Європейському просторі вищої освіти (ЄПВО), Системи національних рахунків 2008 (СНР 2008), відповідних національних нормативно-правових актів. Здійснено аналіз попередніх стратегічних документів щодо розвитку вищої освіти України. Запропоновані структура Стратегії, формулювання основних цілей, пріоритетів, заходів, індикаторів. Наголошено на доцільності впровадження Нової моделі економічної діяльності у сфері вищої освіти України (НМЕДВО) та її складової — Нової моделі державного фінансування ЗВО (НМДФ ЗВО). Запропоновано визначення «інституціональна автономія університету» з невід'ємною складовою «фінансова автономія університету» як окремим механізмом. На основі положень СНР 2008 сформульовані усі можливі статуси університету як інституціональної одиниці сучасної економіки.

Ключові слова: основні цілі; пріоритети; заходи; індикатори Стратегії; Нова модель економічної діяльності у сфері вищої освіти України (НМЕДВО); Нова модель державного фінансування ЗВО (НМДФ ЗВО); інституціональна автономія університетів; статуси університетів.

Згідно з Указом Президента України «Про вдосконалення вищої освіти в Україні» від 3 червня 2020 р. № 210/2020 Кабінету Міністрів України доручено розробити Стратегію розвитку вищої освіти в Україні на 2021-2031 роки (далі — Стратегія), в якій мають бути визначені «... основні цілі та пріоритети з урахуванням глобальних тенденцій світової економіки» (Президент України, 2020).

На своєму сайті Президент України В.О. Зеленський після зустрічі з представниками закладів вищої освіти України (далі — ЗВО) виклав своє бачення окремих цілей і заходів Стратегії. Зокрема, Президент України зазначив, що підготовку конкурентоспроможних фахівців слід здійснювати «... відповідно до потреб української економіки. Визначити, яким професіями ринок перенасичений, а які, навпаки, будуть гостро затребувані у

найближчі роки». Необхідно передбачити розбудову мережі студентських гуртожитків, розвиток наукової діяльності та розбудову науково-дослідницької інфраструктури, зокрема галузевих лабораторій, популяризацію вивчення математичних і природничих наук, української вищої освіти серед громадян інших країн, оплата послуг якими є важливими для економіки надходженнями. Передбачено також підготовку пропозицій для вдосконалення законодавства України, зокрема щодо фінансової автономії ЗВО, механізму залучення приватних інвестицій і розвитку державно-приватного партнерства (Офіційний канал Президента України — Володимира Зеленського, 2020).

На наше переконання, положення цього Указу Президента України та сформульовані в ньому пропозиції щодо змісту Стратегії дають достатньо підстав стверджувати, що розроблення Стратегії повинно здійснюватися з обов'язковим урахуванням вимог сучасної ринкової економіки. Розв'язання проблем економічних відносин у сфері вищої освіти України має бути закладено до основних завдань і заходів Стратегії.

Першим державним документом незалежної України, в якому було викладено бачення розвитку освіти, стала державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття»), затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 3 листопада 1993 р. № 896, на виконання постанови Верховної Ради України «Про порядок введення в дію Закону України «Про освіту», схвалена на I з'їзді педагогічних працівників України. Головна мета Програми сформульована так: «... визначення стратегії розвитку освіти України на найближчі роки та перспективу XXI століття (на 15 років)». Програма містила: стратегічні завдання; пріоритетні напрями; основні шляхи реформування освіти; принципи реалізації. Проте стратегія розвитку освіти у формі державного документа так і не була затверджена. Програма залишилась лише декларативним документом, оскільки не було відповідних індикаторів, а отже, механізму включення гарних задумів і побажань у систему прийняття конкретних рішень (перш за все до державного та місцевих бюджетів).

Другим державним документом у сфері освіти стала Національна доктрина розвитку освіти, затверджена Указом Президента України від 17 квітня 2002 р. № 347/2002. Як і у попередньому документі Доктрина визначала лише «... систему концептуальних ідей та поглядів на стратегію і

основні напрямки розвитку освіти у першій чверті XXI століття», тобто на 25 років (формально доктрина до цього часу є чинним документом). Стратегія розвитку освіти України на цей період у вигляді державного документа не затверджувалася, індикатори виконання завдань не встановлювалися, механізми врахування завдань Доктрини у відповідних нормативно-правових актах не передбачалися.

У діючій сьогодні Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2020-2021 рр., схваленій Указом Президента України від 25 червня 2013 р. № 344/2013, у розділі 1 «Загальні положення» зазначено, що вона «... конкретизує основні шляхи реалізації концептуальних ідей та поглядів розвитку освіти, визначених Національною доктриною розвитку освіти». На нашу думку, саме це і стало причиною успадкування стратегією недоліків Доктрини щодо відсутності конкретних індикаторів розвитку освіти.

Проте головною методологічною помилкою діючої Стратегії було те, що її об'єктом обрано не соціально-економічні відносини, пов'язані зі створенням умов громадянам України для реалізації їх конституційного права на освіту, а систему освіти, про що свідчить і назва підрозділу: «Аналіз сучасного стану національної системи освіти». Цілком природно, що без професійного аналізу стану соціально-економічних відносин у всій сфері освіти, а не лише у її системі, розробники Стратегії сформулювали її основні мету, стратегічні напрями та завдання у вигляді «розпливчатих» лозунгів, виконання яких неможливо контролювати. Затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 4 вересня 2013 р. № 686-р План заходів з реалізації Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2020-2021 року, який містить 119 заходів (37 з яких стосуються вищої освіти), теж складається з формулювань типу: «опрацювати проект закону», «здійснити заходи щодо...», «розширити мережу...», «оптимізувати мережу...», «залучити...». Слід також зазначити, що значна кількість заходів фактично була переписана із Плану заходів розвитку вищої освіти на період до 2015 року, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27 серпня 2010 р. № 1728-р та зі Стратегії державної кадрової політики на 2012-2020 роки, схвалені Указом Президента України від 1 лютого 2012 р. № 45/2012.

До цього слід додати, що за всі роки незалежності України окремих державних прогнозно-програмних чи стратегічних державних документів щодо розвитку вищої освіти не приймалося, тому розробникам проекту Стратегії слід докласти максимум зусиль, щоб уперше створена Стратегія розвитку вищої освіти України на 2021-2031 роки відповідала сучасним методологічним вимогам та не містила недоліків попередніх стратегічних документів.

Урахувати глобальні тенденції світової економіки при розробленні Стратегії, як це передбачено в Указі Президента України, ми пропонуємо на основі положень доповіді Світового банку «Перспективи світової економіки» за червень 2020 р., викладених у регіональному огляді «Європа та Центральна Азія». Тенденції економіки у регіоні, до якого дослідники Світового банку включають і Україну, характеризуються згубним впливом пандемії COVID-19 через «... обвал світових цін на сировинні товари, збоїв у глобальних та регіональних виробничо-збутових ланках і різкого підвищення ступеня неприйняття ризиків на фінансових ринках. Розширення масштабів спалаху пандемії у країнах регіону посилює скорочення внутрішнього попиту, поглибило перебої у постачанні та привело до зупинки значної частини економічної активності. ... Низка країн заявили про пакети податково-бюджетних заходів підтримки, але з урахуванням обмеженості потенціалу системи охорони здоров'я економіка багатьох країн виявилась погано підготовленою до пандемії» (Всемирный банк, 2020).

У перспективі «... в економіці регіону прогнозується спад на 4,7%, рецесія торкнеться майже усіх країн... За сценарієм, який передбачає поступове згладжування наслідків пандемії і відновлення торгівлі та інвестицій, очікується, що у 2021 р. економіка Європи та Центральної Азії оживиться і покаже ріст на 3,6%» (Всемирный банк, 2020). Наслідки для економічної активності характеризуються крайньою невизначеністю і можуть бути більш важкими у разі поглиблення пандемії і супутньої їй ділової активності. Більше за всіх постраждають країни, для економіки яких характерні міцні торгові та фінансові зв'язки, зокрема за рахунок грошових переказів із зоною Євросоюзу і Росією.

Ризики. Переважає ризик негативного розвитку ситуації. Подальше поширення інфекції країнами регіону і прийняття у цьому зв'язку обмежувальних заходів ляже ще більшим тягарем на спо-

живання та інвестиції. У доповнення до цього різке скорочення обсягів грошових переказів може поглибити спад в економіці регіону. Довга рецесія здатна негативно вплинути на фінансовий сектор країн регіону і посилити ризик фінансової нестабільності. Якщо настрої інвесторів погіршаться, це може стати причиною істотного скорочення обсягів прямих іноземних інвестицій. Ще одним фактором ризику, який здатний погіршити прогнози у регіоні, є погодні умови, зокрема вплив засухи на економіки країн Східної Європи та Західних Балкан.

Прогноз щорічних змін для України у відсотках характеризується такими показниками (Всемирный банк, 2020):

ВВП у ринкових цінах (тис. дол. США у цінах 2010 р.)	2017	2018	2019 о	2020 пр.	2021 пр.
Україна	2,5	3,3	3,2	-3,5	3,0

Примітки: о — оцінка; пр. — прогноз. Прогнози Світового банку часто оновлюються на основі нової інформації з урахуванням змін (глобальної) ситуації. Отже, представлені прогнози можуть суттєво відрізнятися від наведених в інших документах банку, навіть у тих випадках, коли основні оцінки перспектив країн у той чи інший момент істотно не відрізняються.

Темпи росту ВВП у постійних цінах розраховано виходячи із виробничого методу розрахунку ВВП (Всемирный банк, 2020).

У цій доповіді Світового банку перспективи економіки освіти окремо не розглядалися. Водночас наведені положення доповіді дають нам достатньо підстав для висновку, що основні цілі та пріоритети розвитку вищої освіти в Україні на 2021-2031 роки слід визначати з урахуванням обмежених можливостей держави значно збільшувати обсяги публічних коштів на розвиток вищої освіти України у 2021-2031 рр.

Закон України «Про освіту» (2017), п. 4 ст. 5 «Державна політика у сфері освіти» містить таке положення: «Документами державного прогнозування і стратегічного планування розвитку освіти є прогноз розвитку освіти, стратегія розвитку освіти, відповідні державні регіональні та місцеві цільові програми, плани діяльності у сфері освіти органів влади». Закон України «Про вищу освіту» (2014) не містить окремого положення щодо регулювання стратегічного планування сфери вищої освіти і визначення терміну «стратегічне планування».

Ми розглядаємо стратегічне планування розвитку вищої освіти як процес визначення цілей і пріоритетів, конкретних значень індикаторів, їх досягнення на певну перспективу з одночас-

сним формуванням відповідних механізмів та інструментів реалізації. На стадії розробки Стратегії повинні здійснюватися конкретні заходи та завдання, які визначають загальний характер розвитку сфери вищої освіти, її стійкість та конкурентоспроможність. При цьому кінцевий результат розвитку може бути не строго фіксованим, а значення відповідних індикаторів встановлюються у певній зоні із заданими бажаними межами за розміром і часом.

Для стратегічного планування розвитку вищої освіти, на нашу думку, має бути застосовано такі основні принципи:

- цілісності (розроблення прогнозів і заходів із урахуванням прогнозів інших сфер діяльності);
- об'єктивності (значення індикаторів розробляються на основі державної статистичної інформації та Демографічного прогнозу України);
- науковості (індикатори розробляються на основі відповідної методології та світового досвіду, перш за все ЄПВО);
- доступності (стратегії повинні бути доступними для населення, громадськості, ЗВО, суб'єктів підприємницької діяльності).

Правовою основою Стратегії мають бути положення Конституції України, законів України (перш за все закони України «Про освіту» та «Про вищу освіту»), Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, офіційні документи Болонського процесу.

Так, ст. 53 Конституції України (1996) встановлено: «Кожен має право на освіту. Держава забезпечує доступність і безоплатність ... вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах; ... розвиток ... вищої ... освіти ...; надання державних стипендій та пільг ... студентам. Громадяни мають право безплатно здобути вищу освіту в державних і комунальних навчальних закладах на конкурсній основі». Враховуючи це, всі дослідники чи практичні працівники при розробці державних прогнозів і стратегій розвитку вищої освіти зобов'язані головним їх об'єктом розглядати забезпечення умов для реалізації цього конституційного права.

Крім того, Конституція України містить низку положень, які обумовлюють необхідність підготовки в обов'язковому порядку, перш за все за державні кошти, певної кількості фахівців з вищою освітою для забезпечення інших конституційних прав громадян України та виконання державних функцій, зокрема:

- права на доступну і безоплатну дошкільну, повну загальну середню, професійно-технічну

освіту в державних і комунальних навчальних закладах (ст. 53);

- права на безоплатну медичну допомогу у державних і комунальних закладах охорони здоров'я (ст. 49);

- права на безоплатну у випадках, передбачених законом, правову допомогу (ст. 59);

- для Збройних Сил України (ст. 17, 116 п. 7);

- для органів прокуратури, правосуддя, громадського порядку, боротьби зі злочинністю (ст. 27, 116 п. 7);

- для органів державного управління, підприємств та установ державної і комунальної форми власності (ст. 116 п. 5, 143);

- для розвитку науки, фізичної культури і спорту, забезпечення санітарно-епідемічного благополуччя, охорони культурної спадщини (ст. 49, 54, 116, 143);

- для галузей реального сектору економіки, виходячи із фінансових можливостей держави (ст. 13, 95, 116).

Законом України «Про вищу освіту» (2014) встановлено «... основні правові, організаційні, фінансові засади функціонування системи вищої освіти ... з метою підготовки конкурентоспроможного людського капіталу для високотехнологічного та інноваційного розвитку країни, самореалізації особистості, забезпечення потреб суспільства, ринку праці та держави у кваліфікованих фахівцях».

У Законі також встановлено норми, які мають бути обов'язково враховані при реформуванні, модернізації та розвитку вищої освіти, зокрема (Закон України, 2014):

- Загальний обсяг державного замовлення для підготовки фахівців ступенів молодшого бакалавра, бакалавра (магістра медичного, фармацевтичного та ветеринарного спрямувань) на поточний рік становить не менш як 51% від кількості випускників загальноосвітніх навчальних закладів, які у поточному році здобули повну загальну середню освіту (ст. 72, п. 1, абз. 2).

- Загальний обсяг замовлення на підготовку фахівців ступеня магістра на поточний рік становить не менш як 50% від кількості осіб, які у поточному році здобудуть ступінь бакалавра за державним замовленням (ст. 72, п. 1, абз. 3).

- Загальний обсяг державного замовлення на підготовку фахівців ступеня доктора філософії на поточний рік становить не менш як 5% від кількості осіб, які у поточному році здобудуть ступінь магістра за державним замовленням (ст. 72, п. 1, абз. 4).

- Фінансування за рахунок видатків Державного бюджету України підготовки фахівців з вищою освітою за спеціальностями відповідних ступенів вищої освіти встановлюється в обсязі, необхідному для забезпечення на кожні 10 тисяч населення навчання не менше 180 студентів. При цьому обсяг видатків Державного бюджету України на поточний рік не може бути меншим, ніж обсяг видатків Державного бюджету України на минулий рік, збільшений на коефіцієнт інфляції (ст. 72, п. 8).

Угодою про асоціацію між Україною та Європейським Союзом (Глава 23. «Освіта, навчання та молодь», ст. 431) передбачено, що Сторони зобов'язуються активізувати співробітництво в галузі вищої освіти, зокрема, з метою (Угода про асоціацію, 2014):

- реформування та модернізації системи вищої освіти;
- сприяння зближенню у сфері вищої освіти, яке відбувається у рамках Болонського процесу;
- підвищення якості та важливості вищої освіти;
- поглиблення співробітництва між вищими навчальними закладами;
- розширення можливостей вищих навчальних закладів;
- активізація мобільності студентів та викладачів; увага приділятиметься співробітництву в галузі освіти з метою спрощення доступу до отримання вищої освіти.

У Паризькому Комюніке / Paris Communiqué 2018 р., міністри, відповідальні за вищу освіту в ЄПВО, до фундаментальних цінностей, які становлять основу ЄПВО, разом із академічною свободою і доброчесністю (*academic freedom and integrity*), участю студентів і працівників у врядуванні вищої освіти (*participation of students and staff in higher education governance*), громадянською відповідальністю вищої освіти й за вищу освіту (*public responsibility for and of higher education*) включили інституціональну автономію (*institutional autonomy*) та взяли на себе обов'язок «... рішуче пропагувати і захищати їх у всьому ЄПВО через інтенсивний політичний діалог і співпрацю» (Paris Communiqué, 2018). Міністри також заявили, що успішне постійне вдосконалення навчання і викладання у всьому ЄПВО можливе лише за умови тісної співпраці «... з європейською спільнотою вищої освіти та у повній відповідності до академічної свободи та інституціональної автономії» (Paris Communiqué, 2018).

На наше переконання, реалізація визначених міністрами місця і ролі автономії університетів у здійсненні основної місії Болонського процесу та досягненні основної мети структурних реформ сфери вищої освіти можлива лише за умови включення таких цінностей до Стратегії розвитку вищої освіти України на 2021-2031 роки.

На нашу думку, обов'язковими розділами Стратегії мають бути:

Передмова

Розділ 1. Аналіз стану сфери вищої освіти України.

Розділ 2. Основні цілі та пріоритети Стратегії.

Розділ 3. Основні завдання і заходи Стратегії.

Розділ 4. Основні механізми та інструменти Стратегії.

Розділ 5. Організація та контроль виконання Стратегії, підготовка проміжних та заключного звітів.

У Розділі 1 «Аналіз стану сфери вищої освіти України» слід обов'язково здійснити відповідний аналіз за такими напрямками:

1. Аналіз стану реалізації конституційного права громадян України на здобуття вищої освіти у розрізі джерел фінансування, порівняння показників охоплення вищою освітою з відповідними показниками країн ЄС (перш за все таких держав, як Велика Британія, Німеччина, Франція, Польща). Відповідні статистичні дані у вигляді таблиць доцільно додати до проекту Стратегії. На підставі аналізу формулюються основні проблеми у реалізації конституційних прав громадян України на здобуття вищої освіти та причини їх виникнення.

2. Аналіз стану задоволення потреб українського суспільства у фахівцях з вищою освітою (зокрема, педагогів, лікарів, юристів, пріоритетних галузей економіки), зайнятості молоді з вищою освітою і формування на цій основі ключових проблем і причин їх виникнення.

3. Аналіз стану якості послуг у сфері вищої освіти, які надаються українськими ЗВО, та визначення основних проблем і причин їх виникнення за цим напрямом.

4. Аналіз готовності українських ЗВО до інтеграції в Європейський простір вищої освіти, визначення основних проблем і причин їх виникнення за цим напрямом.

5. Аналіз масштабів корупції у вищій освіті України за методологією ЄС, визначення основних проблем і причин її виникнення за цим напрямом.

6. Аналіз діяльності українських ЗВО в умовах ринкової економіки України (обсягів виробництва послуг у сфері вищої освіти як основного виду

економічної діяльності; обсягів виробництва інших другорядних видів економічної діяльності; ефективність використання трудових, фінансових, матеріально-технічних ресурсів тощо) з визначенням основних проблем і причин їх виникнення за цим напрямом.

Аналіз поточного стану сфери вищої освіти України слід здійснювати окремо по кожній цілі та по кожному пріоритету.

Саме на основі такого аналізу, на нашу думку, після узгодження і прийняття кінцевого варіанту основних цілей і пріоритетів Стратегії можна буде сформулювати її основні завдання і заходи (в окремих розділах) та основні механізми й інструменти.

Кожен із розділів Стратегії може бути доповнений відповідними додатками (зокрема, відповідними показниками, які характеризують цілі та пріоритети, завдання й заходи). Крім того, кожен розділ може містити відповідні примітки та пояснення, які характеризують конкретні значення показників.

У Розділі 2 «Основні цілі та пріоритети Стратегії» пропонуємо такі їх формулювання:

Ціль 1. *Забезпечення громадянам України умов для реалізації їх конституційного права на здобуття вищої освіти.*

Індикатор 1.1. Валовий коефіцієнт охоплення громадян України вищою освітою у віці 18-25 років має становити не менше — ... (65%).

Пріоритет 1.1. Підвищення (поліпшення) якості послуг у сфері вищої освіти, що надають ЗВО України.

Індикатор 1.1.1. Кількість ЗВО України, які входять до основних світових рейтингів ЗВО, од.

Індикатор 1.1.2. Кількість студентів, які навчаються у ЗВО України, що входять до основних світових рейтингів, тис. осіб.

Індикатор 1.1.3. Питома вага студентів, які навчаються у ЗВО України, що входять до основних світових рейтингів ЗВО, у загальній кількості студентів, які навчаються за рахунок усіх джерел фінансування, %.

Пріоритет 1.2. Належно фінансувати здобуття вищої освіти за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів для забезпечення громадянам України реалізації їх конституційного права.

Індикатор 1.2.1. Державні видатки на вищу освіту (поточні, капітальні видатки та трансферти на вищу освіту, виражені у відс. до ВВП) мають становити не менше — ... %.

Ціль 2. *Задоволення потреб суспільства у фахівцях із вищою освітою для забезпечення конституційних прав громадян та розвитку економіки України.*

Пріоритет 2.1. Задоволення потреб українського суспільства у фахівцях із вищою освітою за галуззю знань «Освіта/Педагогіка».

Індикатор 2.1.1. Кількість осіб, які здобули відповідний освітній ступінь (освітньо-кваліфікаційний рівень) у 20... р. за рахунок публічних коштів за галуззю знань «Освіта/Педагогіка».

Пріоритет 2.2. Задоволення потреб українського суспільства у фахівцях із вищою освітою за галузями знань «Охорона здоров'я» та «Соціальна робота».

Індикатор 2.2.1. Кількість осіб, які здобули відповідний освітній ступінь (освітньо-кваліфікаційний рівень) у 20... р. за рахунок публічних коштів за галузями знань «Охорона здоров'я» та «Соціальна робота».

Пріоритет 2.3. Задоволення потреб українського суспільства у фахівцях із вищою освітою за галуззю знань «Культура і мистецтво».

Індикатор 2.3.1. Кількість осіб, які здобули відповідний освітній ступінь (освітньо-кваліфікаційний рівень) у 20... р. за рахунок публічних коштів за галуззю знань «Культура і мистецтво».

Пріоритет 2.4. Задоволення потреб українського суспільства у фахівцях із вищою освітою за галуззю знань «Право».

Індикатор 2.4.1. Кількість осіб, які здобули відповідний освітній ступінь (освітньо-кваліфікаційний рівень) у 20... р. за рахунок публічних коштів за галуззю знань «Право».

Пріоритет 2.5. Задоволення потреб українського суспільства у фахівцях із вищою освітою за галуззю знань «Воєнні науки, національна безпека, безпека національного кордону».

Індикатор 2.5.1. Кількість осіб, які здобули відповідний освітній ступінь (освітньо-кваліфікаційний рівень) у 20... р. за рахунок публічних коштів за галуззю знань «Воєнні науки, національна безпека, безпека національного кордону». ...

Пріоритет 2.6. Задоволення потреб українського суспільства у фахівцях із вищою освітою за галуззю знань «Цивільна безпека».

Індикатор 2.6.1. Кількість осіб, які здобули відповідний освітній ступінь (освітньо-кваліфікаційний рівень) у 20... р. за рахунок публічних коштів за галуззю знань «Цивільна безпека». ...

Пріоритет 2.7. Задоволення потреб українського суспільства у фахівцях із вищою освітою за галуззю знань «Аграрні науки та продовольство».

Індикатор 2.7.1. Кількість осіб, які здобули відповідний освітній ступінь (освітньо-кваліфікаційний рівень) у 20... р. за рахунок публічних коштів за галуззю знань «Аграрні науки та продовольство». ...

Пріоритет 2.8. Задоволення потреб українського суспільства у фахівцях із вищою освітою за галуззю знань «Інформаційні технології».

Індикатор 2.8.1. Кількість осіб, які здобули відповідний освітній ступінь (освітньо-кваліфікаційний рівень) у 20... р. за рахунок публічних коштів за галуззю знань «Інформаційні технології». ...

Пріоритет 2.9. Задоволення потреб українського суспільства у фахівцях із вищою освітою за галуззю знань «Транспорт».

Індикатор 2.9.1. Кількість осіб, які здобули відповідний освітній ступінь (освітньо-кваліфікаційний рівень) у 20... р. за рахунок публічних коштів за галуззю знань «Транспорт». ...

Пріоритет 2.10. Задоволення потреб українського суспільства у фахівцях із вищою освітою за галуззю знань ...

Індикатор 2.10.1. Кількість осіб, які здобули відповідний освітній ступінь (освітньо-кваліфікаційний рівень) у 20... р. за рахунок публічних коштів за галуззю знань ...

Пріоритет 2.11. Зменшення незбалансованості обсягів підготовки фахівців з вищою освітою з потребами ринку праці України.

Індикатор 2.11.1. Рівень безробіття (за методологією МОП) з причини непрацевлаштування після закінчення ЗВО України, %. ...

Ціль 3. *Забезпечення академічної свободи і доброчесності у сфері вищої освіти України* (Academic freedom and integrity — однієї із 4-х фундаментальних цінностей ЄПВО, визначених у Паризькому Комюніке 2018 р.).

Пріоритет 3.1. ...

Індикатор 3.1.1. ...

Ціль 4. *Забезпечення інституціональної автономії ЗВО України* (institutional autonomy — однієї із 4-х цінностей ЄПВО, визначених у Паризькому Комюніке 2018 р.).

До цілі 4 пропонуємо врахувати:

- Діяльність сучасних університетів регулюється багатьма міжнародними та національними нормативно-правовими актами, які містять обов'язкові до виконання положення і формально обмежують інституціональну автономію ЗВО.

- У сучасній економіці університет є невід'ємною складовою сукупності усіх інституціональних одиниць країни, які здійснюють економічну діяльність відповідно до стандартних економічних класифікацій видів економічної діяльності та продукції і послуг, положення яких обов'язкові та безальтернативні при формуванні меж інституціональної автономії університету.

- Університет як інституціональна одиниця сучасної економіки рішенням юридичного власника може здійснювати економічну діяльність у таких статусах юридичної особи:

- нефінансова корпорація сектору нефінансових корпорацій;

- некомерційна організація (НКО) з ринковим виробництвом сектору нефінансових корпорацій;

- бюджетна організація сектору державного управління;

- НКО з ринковим виробництвом сектору державного управління;

- НКО з неринковим виробництвом сектору державного управління;

- НКО з неринковим виробництвом сектору державного управління, яка контролюється державою;

- НКО з неринковим виробництвом, яка обслуговує домашні господарства сектору НКО;

- НКО з ринковим виробництвом, яка обслуговує домашні господарства сектору НКО.

Перебування університету у відповідному статусі юридичної особи та належність до відповідного інституціонального сектору економіки є однією із основ для формування конкретних механізмів та інструментів регулювання меж його інституціональної автономії.

На основі положень сучасної економічної теорії, СНР 2008, міжнародних стандартних економічних і соціальних класифікацій пропонуємо таке визначення терміну «інституціональна автономія університету»:

Інституціональна автономія університету як інституціональної одиниці сучасної економіки — це сукупність механізмів та інструментів, які здатні регулювати здійснення університетом усіх видів його діяльності у межах, встановлених міжнародними та національними нормативно-правовими актами (формальними інститутами), для підвищення ефективності використання активів університету.

Основними ознаками інституціональної автономії університету є:

- право володіти товарами і активами від свого імені та обмінюватися товарами і активами в операціях із іншими інституціональними одиницями;

- право приймати економічні рішення і здійснювати економічну діяльність, за результати якої нести пряму відповідальність згідно з законом;

- право приймати зобов'язання від свого імені на виробництво послуг у сфері вищої освіти (результат основного виду економічної діяльності), послуг щодо наукових досліджень та експериментальних розробок та виробництво товарів і послуг інших другорядних видів економічної діяльності та укласти відповідні контракти;

- складання університетом повного набору рахунків, включаючи баланс активів і пасивів, або забезпечення можливості скласти змістовний з економічної точки зору набір рахунків, якщо це знадобиться;

- право використання доходу (прибутку), одержаного університетом у юридичному статусі фінансової корпорації або НКО.

Основними механізмами регулювання меж інституціональної автономії університетів можуть бути:

- механізм інституціоналізації університету (віднесення університету до одного із інституціональних секторів економіки згідно з положеннями відповідної стандартної класифікації);

- механізм реалізації прав юридичного та економічного власників університету;

- механізм стандартизації діяльності університету;

- механізм регулювання соціально-трудових відносин учасників діяльності університету;

- механізм фондування та фінансування діяльності університету;

- механізм вимірювання результатів діяльності університету.

У зв'язку з викладеним розумінням інституціональної автономії університетів вважаємо за доцільне включити до Розділу 3 такі «Основні завдання і заходи Стратегії»:

- Підготувати пропозиції для внесення змін до діючих національних нормативно-правових актів щодо запровадження механізмів, які можуть розширювати межі інституціональної автономії ЗВО України (зокрема, до Господарського кодексу України, Бюджетного кодексу України, законів України «Про освіту», «Про вищу освіту» тощо).

- Підготувати пропозиції щодо затвердження МОН України Переліку показників вимірювання

результатів економічної діяльності ЗВО України як одного із механізмів розширення меж їх інституціональної автономії.

Важливою, на нашу думку, є зміна практики вимірювання результатів економічної діяльності державних і комунальних ЗВО, яка базується до цього часу на засадах радянської планової економіки, згідно з якою ЗВО відносяться до так званої «невиробничої сфери», економічні суб'єкти якої не беруть участь у виробництві суспільного продукту і національного доходу, а лише використовують їх результати, що не відповідає засадам сучасної ринкової економіки і потребує кардинального перегляду.

У сучасній ринковій економіці ЗВО є суб'єктами, які здійснюють одночасно кілька видів економічної діяльності, результати якої (товари, послуги) включаються до складу ВВП — найбільш часто використовуваного показника результатів економічної діяльності у світі, окремих країнах, регіонах, інших секторах економіки тощо. Саме розрахунок показників економічної діяльності надає можливість здійснити належний аналіз економічної діяльності ЗВО, на основі якого сформульовано обґрунтовані рішення щодо поліпшення ефективності їх діяльності.

Методологічною основою практики вимірювання результатів економічної діяльності державних і комунальних ЗВО мають бути концептуальні засади СНР 2008, положення відповідних економічних та соціальних класифікаторів (зокрема, ISIC.rev.4; NACE.rev.2; КВЕД; CPC.version 2.1; ДКПП ДК 016:2010; ISCED 2011), збалансованої системи показників (ЗСП).

На основі викладеного вважаємо за необхідне передбачити здійснення таких завдань і заходів:

Міністерству освіти і науки України розробити і затвердити в установленому порядку наступні нормативно-правові акти:

- Державний галузевий стандартний класифікатор послуг у сфері вищої освіти (ДГСКПВО).

- Державний галузевий стандартний класифікатор послуг щодо наукового дослідження та експериментального розроблення (ДГСКПНДЕР).

- Збалансовану систему показників результатів економічної діяльності державних і комунальних закладів вищої освіти України (ЗСП ЗВО).

На наше переконання, запропоновані нормативно-правові акти дають можливість сформулювати збалансовану систему результативних показників бюджетних програм, що затверджуються ЗВО, як це передбачено Законом України «Про внесення

змін до Бюджетного кодексу України», прийнято Верховною радою України у грудні 2018 р. і які відповідатимуть вимогам сучасної ринкової економіки. ...

Ціль 5. Створення умов для конкурентоспроможної діяльності ЗВО України на українському, європейському та світовому ринках послуг у сфері вищої освіти.

Пріоритет 5.1. Збільшення кількості громадян інших країн — здобувачів вищої освіти у ЗВО України.

Індикатор 5.1.1. Кількість громадян інших країн — здобувачів вищої освіти у ЗВО України у % до загальної кількості. ...

Пріоритет 5.2. Зменшення кількості здобувачів вищої освіти — громадян України, які здобувають вищу освіту у ЗВО інших країн, перш за все за ступенями «Молодший бакалавр», «Бакалавр».

Індикатор 5.2.1. Кількість здобувачів вищої освіти — громадян України у ЗВО України у % до загальної кількості. ...

Ціль 6. Подолання корупції у системі вищої освіти України відповідно до понятійно-категоріального апарату ЄПВО.

Пріоритет 6.1. Подолання корупції у системі вищої освіти України відповідно до понятійно-категоріального апарату ЄПВО.

Індикатор 6.1.1. Кількість офіційно зареєстрованих корупційних порушень згідно з національним законодавством у системі вищої освіти України, од.

Індикатор 6.1.2. Кількість ЗВО України, у яких офіційно зареєстровано корупційні явища згідно з національним законодавством, од.

Індикатор 6.1.3. Питома вага ЗВО, у яких офіційно зареєстровані корупційні явища, у загальній кількості ЗВО України, %.

Індикатор 6.1.4. Питома вага здобувачів вищої освіти, які навчаються у ЗВО України, де офіційно зареєстровано корупційні явища, у загальній кількості здобувачів вищої освіти, які навчаються у ЗВО України, %.

Ціль 7. Підвищення ефективності діяльності ЗВО України як інституціональних одиниць сучасної ринкової економіки.

Пріоритет 7.1. Підвищення ефективності діяльності ЗВО України як інституціональних одиниць сучасної ринкової економіки.

Індикатор 7.1.1. Вартість послуг у сфері вищої освіти, що є результатом освітньої діяльності ЗВО в основних цінах (складові показники «Випуск» за видом економічної діяльності «Освіта»), млн грн.

Індикатор 7.1.2. Темпи росту вартості послуг у сфері вищої освіти, що є результатом освітньої діяльності ЗВО в основних цінах (складові показники «Випуск» за видом економічної діяльності «Освіта»), млн грн.

Індикатор 7.1.3. Питома вага вартості послуг у сфері вищої освіти, що є результатом освітньої діяльності ЗВО в основних цінах (складові показники «Випуск» за видом економічної діяльності «Освіта») у загальній вартості товарів і послуг за видом економічної діяльності «Освіта», %.

Індикатор 7.1.4. Питома вага вартості послуг у сфері вищої освіти, що є результатом освітньої діяльності ЗВО в основних цінах (складові показники «Випуск» за видом економічної діяльності «Освіта») у загальній вартості товарів і послуг усіх видів економічної діяльності, %.

Індикатор 7.1.5. Валова додана вартість (ВДВ), створена ЗВО при виробництві послуг у сфері вищої освіти в основних цінах, млн грн.

Індикатор 7.1.6. Темпи росту ВДВ створеної ЗВО при виробництві послуг у сфері вищої освіти в основних цінах, млн грн.

Індикатор 7.1.7. Питома вага ВДВ, створеної ЗВО при виробництві послуг у сфері вищої освіти в основних цінах, у загальній ВДВ за видом економічної діяльності «Освіта», %.

Індикатор 7.1.8. Питома вага ВДВ, створеної ЗВО при виробництві послуг у сфері вищої освіти в основних цінах, у загальній ВДВ усіх видів економічної діяльності, %.

Індикатор 7.1.9. Фінансування вищої освіти за рахунок усіх джерел фінансування, млн грн.

Індикатор 7.1.10. Темпи росту фінансування вищої освіти за рахунок усіх джерел фінансування, %.

Індикатор 7.1.11. Фінансування вищої освіти за рахунок Державного бюджету України, млн грн, усього:

У тому числі:

Загальний фонд — ... %.

Спеціальний фонд — ... %.

Індикатор 7.1.12. Темпи росту фінансування вищої освіти за рахунок Державного бюджету України, %, усього:

У тому числі:

Загальний фонд — ... %.

Спеціальний фонд — ... %.

Індикатор 7.1.13. Питома вага фінансування вищої освіти за рахунок Державного бюджету України у загальному фінансуванні вищої освіти за рахунок усіх джерел фінансування, %, усього:

У тому числі:

Загальний фонд — ... %.

Спеціальний фонд — ... %.

Індикатор 7.1.14. Фінансування вищої освіти за рахунок коштів місцевих бюджетів, млн грн, усього:

У тому числі:

Загальний фонд — ... %.

Спеціальний фонд — ... %.

Індикатор 7.1.15. Темпи росту фінансування вищої освіти за рахунок коштів місцевих бюджетів, %, усього:

У тому числі:

Загальний фонд — ... %.

Спеціальний фонд — ... %.

Індикатор 7.1.16. Питома вага фінансування вищої освіти за рахунок коштів місцевих бюджетів у загальному фінансуванні вищої освіти за рахунок усіх джерел фінансування, %, усього:

У тому числі:

Загальний фонд — ... %.

Спеціальний фонд — ... %.

Індикатор 7.1.17. Фінансування вищої освіти за рахунок коштів органів державної влади, юридичних осіб, млн грн, усього:

У тому числі:

Загальний фонд — ... %.

Спеціальний фонд — ... %.

Індикатор 7.1.18. Темпи росту фінансування вищої освіти за рахунок коштів органів державної влади, юридичних осіб, %, усього:

У тому числі:

Загальний фонд —%.

Спеціальний фонд —%.

Індикатор 7.1.19. Питома вага фінансування вищої освіти за рахунок коштів органів державної влади, юридичних осіб у загальному фінансуванні вищої освіти за рахунок усіх джерел фінансування, %, усього:

У тому числі:

Загальний фонд — ... %.

Спеціальний фонд — ... %.

Індикатор 7.1.20. Вартість підготовки одного фахівця з вищою освітою по кожній галузі знань, кожному напрямку, спеціальності, виду економічної діяльності, формі навчання і за певний період (навчальний рік, курс тощо), тис. грн.

Індикатор 7.1.21. Розрахункова вартість навчання одного студента по кожній галузі знань, кожному напрямку, спеціальності, виду економічної діяльності, формі навчання (денна, вечірня, заочна) за календарний рік, тис. грн.

Індикатор 7.1.22. Кількість ЗВО усіх форм власності, од.

Індикатор 7.1.23. Кількість ЗВО державної та комунальної форм власності, од.

Індикатор 7.1.24. Кількість ЗВО приватної форми власності, од.

Індикатор 7.1.25. Кількість студентів, які навчаються у ЗВО усіх форм власності, тис. осіб.

Індикатор 7.1.26. Кількість студентів, які навчаються у ЗВО державної та комунальної форм власності, тис. осіб.

Індикатор 7.1.27. Кількість студентів, які навчаються у ЗВО приватної форми власності, тис. осіб

Індикатор 7.1.28. Середня кількість студентів на один ЗВО усіх форм власності, тис. осіб.

Індикатор 7.1.29. Середня кількість студентів на один ЗВО державної та комунальної форм власності, тис. осіб.

Індикатор 7.1.30. Середня кількість студентів на один ЗВО приватної форми власності, тис. осіб

Індикатор 7.1.31. Кількість викладачів, які працюють у ЗВО усіх форм власності, тис. осіб.

Індикатор 7.1.32. Кількість викладачів, які працюють у ЗВО державної і комунальної форм власності, тис. осіб.

Індикатор 7.1.33. Кількість викладачів, які працюють у ЗВО приватної форми власності, тис. осіб

Індикатор 7.1.34. Середня кількість викладачів на один ЗВО усіх форм власності, тис. осіб.

Індикатор 7.1.35. Середня кількість викладачів на один ЗВО державної та комунальної форм власності, тис. осіб.

Індикатор 7.1.36. Середня кількість викладачів на один ЗВО приватної форми власності, тис. осіб.

Індикатор 7.1.37. Середня кількість студентів, які навчаються у ЗВО усіх форм власності на одного викладача ЗВО, осіб.

Індикатор 7.1.38. Середня кількість студентів, які навчаються у ЗВО державної та комунальної форм власності на одного викладача ЗВО, осіб.

Індикатор 7.1.39. Середня кількість студентів, які навчаються у ЗВО приватної форми власності на одного викладача ЗВО, осіб.

Індикатор 7.1.40. Загальна площа навчально-лабораторних будинків ЗВО усіх форм власності, тис. м².

Індикатор 7.1.41. Загальна площа навчально-лабораторних будинків ЗВО державної та комунальної форм власності, тис. м².

Індикатор 7.1.42. Загальна площа навчально-лабораторних будинків ЗВО приватної форми власності, тис. м².

Індикатор 7.1.43. Середня загальна площа навчально-лабораторних будинків ЗВО усіх форм власності на одного студента, тис. м².

Індикатор 7.1.44. Середня загальна площа навчально-лабораторних будинків ЗВО державної та комунальної форм власності на одного студента, тис. м².

Індикатор 7.1.45. Середня загальна площа навчально-лабораторних будинків ЗВО приватної форми власності на одного студента, тис. м².

Індикатор 7.1.46. Загальна площа гуртожитків ЗВО усіх форм власності, тис. м².

Індикатор 7.1.47. Загальна площа гуртожитків ЗВО державної та комунальної форм власності, тис. м².

Індикатор 7.1.48. Загальна площа гуртожитків ЗВО приватної форми власності, тис. м².

Індикатор 7.1.49. Середня загальна площа гуртожитків ЗВО усіх форм власності на одного студента, тис. м².

Індикатор 7.1.50. Середня загальна площа гуртожитків ЗВО державної та комунальної форм власності на одного студента, кв. м².

Індикатор 7.1.51. Середня загальна площа гуртожитків ЗВО приватної форми власності на одного студента, кв. м².

Індикатор 7.1.52. Питома вага студентів ЗВО усіх форм власності, які проживають у гуртожитках ЗВО, до чисельності студентів, які потребують улаштування до гуртожитку, %.

Індикатор 7.1.53. Питома вага студентів ЗВО державної та комунальної форм власності, які проживають у гуртожитках ЗВО, до чисельності студентів, які потребують улаштування до гуртожитку, %.

Індикатор 7.1.54. Питома вага студентів ЗВО приватної форми власності, які проживають у гуртожитках ЗВО, до чисельності студентів, які потребують улаштування до гуртожитку, %.

Індикатор 7.1.55. Вартість товарів і послуг, що є результатом виду економічної діяльності «Професійна наукова та технічна діяльність» в основних цінах, яку здійснюють ЗВО усіх форм власності, тис. грн.

Індикатор 7.1.56. Темпи росту вартості товарів і послуг, що є результатом виду економічної діяльності «Професійна наукова та технічна діяльність» в основних цінах, яку здійснюють ЗВО усіх форм власності, %.

Індикатор 7.1.57. Питома вага вартості товарів і послуг, що є результатом виду економічної діяльності «Професійна наукова та технічна

діяльність» в основних цінах, яку здійснюють ЗВО усіх форм власності, у загальній вартості товарів і послуг за видом економічної діяльності «Професійна наукова та технічна діяльність» в основних цінах, %.

Що стосується Розділу 3 «Основні завдання і заходи Стратегії», насамперед слід зазначити, що діюча модель економічної діяльності у сфері вищої освіти України не відповідає засадам сучасної ринкової економіки (Україна має статус країни з ринковою економікою з 2006 р.).

До цього часу діюча модель економічної діяльності у сфері вищої освіти України практично функціонує на засадах радянської планової економіки, згідно з якою фінансування освітньої діяльності ЗВО здійснюється на їх «утримання», а не як оплата за вироблені і надані конкретні послуги вищої освіти, як це повинно відбуватися в умовах ринкової економіки.

Сучасні економічна теорія і практика визнають результати економічної діяльності ЗВО невід'ємною складовою ринкової економіки і включають їх до валового внутрішнього продукту (ВВП) — одного із найбільш використовуваних індикаторів результатів економічної діяльності. Центральним положенням узгодженого на міжнародному рівні стандартного набору рекомендацій із розрахунку показників економічної діяльності — Системи національних рахунків 2008 (СНР 2008) — є вимір виробництва товарів і послуг, зокрема й послуг вищої освіти. У зв'язку з цим лише кардинальна зміна моделі економічної діяльності у сфері вищої освіти України на концептуальних засадах СНР 2008 дасть можливість істотно підвищити ефективність усієї сфери вищої освіти України, сприятиме її повноцінному входженню у європейський і світовий простори вищої освіти.

Ураховуючи зобов'язання України, сформульоване в Угоді про асоціацію з ЄС щодо «... завершення переходу до діючої ринкової економіки ...», основним завданням Стратегії має стати створення та впровадження Нової моделі економічної діяльності у сфері вищої освіти України (НМЕДВО). Вона буде початком формування сучасного ринку послуг вищої освіти України як невід'ємної складової національного, європейського і світового ринків (з конкретними пропозиціями щодо НМЕДВО можна ознайомитись у Вітренко та ін., 2017).

Основними заходами впровадження НМЕДВО можуть бути:

- унормування можливості ЗВО здійснювати економічну діяльність за визначенням юридичного власника (засновника) ЗВО в одній із зазначених вище організаційно-правових форм (у статусі);
- внесення до відповідних нормативно-правових актів визначення термінів «послуга у сфері вищої освіти»; «державний стандарт послуги у сфері вищої освіти»; «якість послуги вищої освіти»; «економічні відносини у сфері вищої освіти»; «економічна діяльність у сфері вищої освіти»; «споживач послуг у сфері вищої освіти»; «замовник послуг у сфері вищої освіти»; «виробник послуг у сфері вищої освіти (заклад вищої освіти) як суб'єкт економічної (господарської) діяльності»;
- унормування видів економічної діяльності ЗВО, які фактично здійснюються ними відповідно до положень та вимог КВЕД;
- унормування назв виробництва продуктів економічної діяльності ЗВО (товарів і послуг) відповідно до ДКПП ДК 016:2010;
- впровадження системи ціноутворення товарів і послуг, які виробляються і надаються ЗВО;
- внесення змін до діючої системи державного замовлення на виробництво і надання послуг у сфері вищої освіти, визначивши державними замовниками насамперед центральні органи виконавчої влади (ЦОВВ), на які покладені обов'язки здійснення відповідної державної політики незалежно від того, чи є у їх підпорядкуванні ЗВО, та передбачивши системи регіональних замовлень з оплатою послуг у сфері вищої освіти за рахунок видатків місцевих бюджетів;
- впровадження системи публічних закупівель послуг у сфері вищої освіти, як це встановлено п. 5 ст. 2 Закону України «Про публічні закупівлі», щоб запобігти можливості виникнення корупційних явищ при розміщенні державного замовлення;
- впровадження на основі збалансованої системи показників економічної діяльності державних і комунальних ЗВО щорічних Національних рейтингів ЗВО;
- створення сучасної інформаційної статистичної системи освіти як передумови переходу на цифрову економіку освіти;
- впровадження сучасної системи ціноутворення та державного регулювання цін на послуги у сфері вищої освіти;
- впровадження системи стандартизації послуг у сфері вищої освіти як основи для визначення їх вартості й ціни та поліпшення якості;

• впровадження системи публічних закупівель послуг у сфері вищої освіти — послуг з підготовки фахівців, наукових, науково-педагогічних кадрів, підвищення і перепідготовки кадрів (післядипломна освіта) за державним замовленням, як це встановлено у п. 5 ст. 2 Закону України «Про публічні закупівлі» з метою ліквідації можливості виникнення корупційних явищ при розміщенні державного замовлення;

• внесення змін до діючої системи держзамовлення на підготовку фахівців, наукових, науково-педагогічних і робітничих кадрів, підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів, передбачивши, зокрема, визначення державними замовниками на послуги вищої освіти насамперед ЦОВВ. Так, зокрема, державним замовником на підготовку фахівців з права має бути Міністерство юстиції; фахівців для агропромислового комплексу — Міністерство аграрної політики; фахівців транспорту — Міністерство інфраструктури тощо;

• впровадження системи регіональних замовлень із оплатою послуг у сфері вищої освіти за рахунок коштів відповідних місцевих бюджетів;

• упровадження сучасної системи оплати праці співробітників ЗВО, яка відповідає загальним засадам ринкової економіки з урахуванням положень корпоративного управління, фінансових можливостей ЗВО, якості освітнього та наукового продуктів, особливостей регіональних ринків праці.

Складовою НМЕДВО має бути і Нова модель державного фінансування ЗВО України (НМДФ ЗВО). Діюча модель державного фінансування ЗВО України до цього часу функціонує на засадах радянської планової економіки, згідно з якою державні видатки виділяються на їх «повне утримання як бюджетних установ», а не як оплата за вироблені і надані конкретні послуги (зокрема, «послуги у сфері вищої освіти»; «послуги щодо наукового дослідження та експериментального розроблення»; «послуги видавничі»; «послуги готелів і подібних засобів тимчасового розміщення (йдеться про послуги, які отримують здобувачі вищої освіти у гуртожитках); «послуги щодо соціальної допомоги без проживання» (йдеться перш за все про соціальні стипендії)) тощо, як це передбачають засади сучасної ринкової економіки.

Нова модель державного фінансування ЗВО України (НМДФ ЗВО) як складова Нової моделі економічної діяльності (НМЕДВО) в своїй основі повинна передбачати оплату вироблених ЗВО конкретних кінцевих продуктів (товарів і послуг)

відповідно до найменувань (назв), встановлених Державним класифікатором продукції і послуг ДКПП ДК 016:2010.

Основними заходами для створення Нової моделі державного фінансування ЗВО України (НМДФ ЗВО) мають бути:

- поступовий перехід від фінансування ЗВО на їх утримання до публічних закупівель послуг у сфері вищої освіти, як це передбачено Стратегією реформування системи управління державними фінансами на 2017-2021 роки, схваленою розпорядженням КМУ № 142-р від 08.02.2017 р.;
- зміна назв бюджетних програм, відповідно до яких фінансуються видатки на сферу вищої освіти з метою узгодження їх із назвами положень ДКПП ДК 016:2010;
- впровадження системи бухгалтерського обліку, який надав би можливість розрахунку вартості кожного конкретного кінцевого продукту (товару чи послуги);
- впровадження Збалансованої системи результативних показників економічної діяльності ЗВО як основи для визначення результатів виконання бюджетних програм у сфері вищої освіти, ступеня досягнення цілей державної політики у сфері вищої освіти, проведення оглядів витрат державного бюджету у цій сфері та для використання формульного розподілу бюджетних коштів.

Оскільки Стратегію ми розглядаємо як державний документ, у якому викладено комплекс або систему взаємопов'язаних завдань і заходів, спрямованих на розв'язання виявлених під час аналізу стану вищої освіти України основних проблем та усунення причин їх виникнення, досягнення визначених цілей з установленням конкретних значень показників досягнення кожної конкретної цілі, такі завдання і заходи доцільно представляти у вигляді таблиці. Формулювання завдання і заходу повинно давати змогу оцінити їх виконання, у зв'язку з чим слід уникати слів «забезпечити розвиток», «сприяти...», «оптимізувати...», «залучити...» тощо. Конкретні значення показників обґрунтовують з посиланням на вимоги відповідних нормативно-правових актів, міжнародних угод, порівнюють із відповідними показниками ЄС (насамперед В. Британії, Франції, Німеччини, Польщі), усталеними трендами розвитку національної вищої освіти. Завдання, показники виконання завдань і заходи доцільно формулювати у чіткій послідовності (1, 2, ...) для кожної цілі.

Головним виконавцем — координатором Стратегії — визначається центральний орган виконавчої влади у сфері освіти. Виконавцями окремих заходів можуть бути інші ЦОБВ, органи місцевого самоврядування, установи, організації, підприємства незалежно від форм власності (громадські організації та підприємства приватної форми власності — за їх згодою), при цьому один захід може мати кілька виконавців.

Значення конкретних показників досягнення цілей повинні базуватися на даних офіційної статистичної інформації, як правило, з 2000 р. Їх доцільно сформувати у вигляді допоміжних розрахункових таблиць, які повинні додаватися до проєкту Стратегії.

Оцінку прогностичних обсягів фінансових ресурсів слід здійснювати на основі даних фактично виділених обсягів фінансових ресурсів за останні 3-5 років з виділенням окремо коштів Державного бюджету України та коштів місцевих бюджетів на фінансування вищої освіти. При оцінці прогностичних обсягів фінансових ресурсів слід також враховувати прогностичні показники зведеного бюджету України для фінансування вищої освіти на наступні три роки, затверджені в установленому порядку.

На нашу думку, «Основні механізми та інструменти» з Розділу 4 мають бути прописані у відповідних нормативно-правових актах Кабінету Міністрів України, центральних органів виконавчої влади та місцевого самоврядування щодо регулювання діяльності у сфері вищої освіти.

Щодо Розділу 5 «Організація та контроль виконання Стратегії», підготовки проміжних і заключного звітів, вважаємо, що Стратегія розвитку вищої освіти повинна затверджуватись постановою Кабінету Міністрів України, у якій в обов'язковому порядку мають міститися положення про доручення головному виконавцю-координатору щороку організовувати роботу з включення відповідних обсягів фінансових ресурсів до Державного бюджету України та місцевих бюджетів для виконання завдань і заходів Стратегії.

Крім того, окремим пунктом слід сформулювати чіткі функції головного виконавця — координатора Стратегії, насамперед щодо моніторингу виконання завдань і заходів Стратегії та інформування не менше одного разу на рік суспільства про хід виконання Стратегії.

Практика реалізації подібних Стратегій у різних сферах суспільного життя свідчить про доцільність створення координаційної ради як консу-

льтативно-дорадчого органу, до складу якої включають представників головного виконавця — координатора, інших виконавців, НАН України, НАПН України, громадських організацій роботодавців, громадських організацій вищої освіти, органів місцевого самоврядування, громадських студентських організацій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Вітренко, Ю., Власова, І., Ворона, В., Кірієнко, Д., Ковтунець, В., & Мельник, С. (2018). *Аналіз провідного вітчизняного та зарубіжного досвіду щодо механізмів фінансової автономії закладів вищої освіти (частина I)* : аналітичні матеріали (В. Ковтунець, ред.). Київ: Інститут вищої освіти НАПН України. <https://cutt.ly/tf8eWun>
- Вітренко, Ю., Ворона, В., Кірієнко, Д., Ковтунець, В., Мельник, С., & Мусієнко, О. (2017). *Економічні відносини у системі вищої освіти: модернізація в умовах інноваційної економіки* : монографія (Ю.М. Вітренко, ред.). Київ: Інститут вищої освіти НАПН України. <https://cutt.ly/4f8dKbV>
- Вітренко, Ю.М. (2014). Державне прогнозування та стратегічне планування розвитку вищої освіти. In І.М. Грищенко (ред.), *Теоретико-методологічне обґрунтування ефективних фінансово-економічних моделей розвитку вищої школи* : монографія (с. 103-123). Київ: Інститут вищої освіти НАПН України. <https://cutt.ly/Zf8eGzl>
- Ворона, В.О. (2017). Правовий статус закладу вищої освіти в умовах ринкової економіки. *Економіка: теорія та практика*, (2), 69-75.
- Всемирный банк. (2020). *Перспективы мировой экономики: Европа и Центральная Азия*. <https://cutt.ly/zf8LBgb>
- Европейская комиссия, Международный валютный фонд, Организация экономического сотрудничества и развития, Организация Объединенных Наций, & Всемирный банк. (2012). *Система национальных счетов 2008*. <https://unstats.un.org/Unsd/nationalaccount/docs/SNA2008Russian.pdf>
- Закон України «Про вищу освіту». (2014). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
- Закон України «Про освіту». (2017). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
- Закон України «Про публічні закупівлі». (2015). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19>
- Кабінет Міністрів України. (1993, 3 листопада). *Про Державну національну програму «Освіта» («Україна XXI століття»)* (896). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/896-93-p>
- Кабінет Міністрів України. (2010, 27 серпня). *Про затвердження плану заходів щодо розвитку вищої освіти на період до 2015 року* (1728-р). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1728-2010-p>
- Кабінет Міністрів України. (2013, 4 вересня). *Про затвердження плану заходів з реалізації Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року* (686-р). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/686-2013-p>
- Конституція України. (1996). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
- Офіційний канал Президента України — Володимира Зеленського [@V_Zelenskiy_official]. (2020, 3 червня). *Вчора у мене була надзвичайно змістовна та конструктивна зустріч з представниками закладів вищої освіти з усієї України*. [Tweet]. Twitter. https://t.me/V_Zelenskiy_official/285
- Президент України. (2002, 17 квітня). *Про Національну доктрину розвитку освіти* (347/2002). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2002>
- Президент України. (2012, 1 лютого). *Про Стратегію державної кадрової політики на 2012-2020 роки* (45/2012). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/45/2012>
- Президент України. (2013, 25 червня). *Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року* (344/2013). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>
- Президент України. (2020, 3 червня). *Про вдосконалення вищої освіти в Україні* (210/2020). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/210/2020>
- Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. (2014, 27 червня). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011
- European Commission, EACEA, Eurydice. (2018). *The European Higher Education Area in 2018: Bologna Process Implementation Report*. Luxembourg: Publications Office of the European Union. <https://doi.org/10.2797/265898>
- European Communities, International Monetary Fund, Organisation for Economic Co-operation and Development, United Nations, & World Bank. (2009). *System of National Accounts 2008*. New York. <https://unstats.un.org/unsd/nationalaccount/docs/SNA2008.pdf>
- Paris Communiqué, Paris, May 25th 2018 / Паризьке комюніке, Париж, 25 травня 2018 р. (2018). <https://cutt.ly/4f8Kolx>
- World Bank. (2020). *Global Economic Prospects*. Washington, DC. <https://doi.org/10.1596/978-1-4648-1553-9>

STRATEGY FOR THE DEVELOPMENT OF HIGHER EDUCATION IN UKRAINE FOR 2021-2031: THE ECONOMIC ASPECT

Proposals for the Subgroup No 11 “Higher Education Funding” of the Working Group on Designing the Draft Strategy for the Development of Higher Education in Ukraine for 2021-2023

Yurii Vitrenko

PhD in Economy, Associate Professor, Leading Research Fellow of the Department of Higher Education Economics, Institute of Higher Education of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Member of the Ministry of Education and Science of Ukraine Working Group on Designing the Draft Strategy for the Development of Higher Education in Ukraine for 2021-2023, Kyiv, Ukraine

Viktoriia Vorona*PhD in Education, Senior Research Fellow of the Department of Higher Education Economics,
Institute of Higher Education of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine*

Abstract. *The article presents the main proposals and recommendations of the authors to develop a Strategy for the Development of Higher Education in Ukraine for 2021-2031, taking into account the requirements of Presidential Decree No 210/2020 "On Improving the Higher Education in Ukraine", the Constitution of Ukraine, the laws of Ukraine "On Education" and "On Higher Education", the Association Agreement between Ukraine and the European Union, the Paris Communiqué of Ministers responsible for higher education in the European Higher Education Area (EHEA), the System of National Accounts 2008 (SNA 2008), the relevant national regulations. An analysis of previous strategic documents on the development of higher education in Ukraine. The structure of the Strategy, formulation of the main goals, priorities, measures, indicators are offered. Emphasis is placed on the expediency of implementing the New Model of Economic Activity in the Sphere of Higher Education of Ukraine and its component — the New Model of State Financing of Higher Education. The definition of "institutional autonomy of a university" is proposed, an integral part of which is the "financial autonomy of a university" as a separate mechanism. Based on the provisions of the SNA 2008, all possible statuses of the university as an institutional unit of the modern economy are formulated.*

Keywords: *main goals; priorities; measures; indicators of the Strategy; New model of economic activity in the field of higher education of Ukraine; New model of state financing of free economic zones; institutional autonomy of universities; statuses of universities.*

Дата публікації: 25 вересня 2020 р.